

CURIEUSE
AENMERCKINGEN

Der bysonderste

OOST en WEST-
INDISCHE

Verwonderens-waerdige Dingen;
*Nevens die van CHINA, AFRICA,
en andere Gewesten des Werelds.*

BEVATTENDE

't Voornaemste van alles, wat oyt Nauwkeurighs enfeldsaems van dese Landen, ten opsight van der selver gelegenheyd; gestalte der Aerde, Berghwercken, Gewassen, Zeeën, Rivieren; Seeden en Godsdiensten der Menschen, &c. Is ondervonden en opgeteekend van een seer groote meenigte der geloofwaardigste Ooghgetuygen onder meest al de Natien in Europa.

En nyt deselve in een bequaeme Orde gebracht; soek soo met ondersoekende als vergelyckende Redenvoeringen verhandeldt,

DOOR

S. DE VRIE S.

VIERDE STUCK.

PUTRECHT,

By JOHANNES RIBBIUS, Boeckverkooper in de korte Jan-
stract. M. DC. LXXXII.

* * * * *

Rhino-
ceren, Leeu-
wen en
Elephan-
ten-Jaght
in Indien.

WY gaen nu voort, om te spreeken van de Jaght der Rhinoceren, Leeuwen en Elephanten in *Indien*. De *Rhinocer*, of Neus-hoorn, vindmen in verscheydene *Indiaensche* Landen; voornamentlijk in 't Eyland *Java*. De Huyd deses Diers, volgens 't bericht van *Nieuw-hof*, of veel meer van *Bontius*, *Nederlandschen* Genees-meester op *Batavia*, is doncker asch-verwigh, gelijk die van den Elephant; 't Ligchaem glad, alles sonder Hayr. De gedaghte Huyd is vol rimpelen en vouwen, over malkander leggende, en soo hard, datmen met een *Japanschen* Sabel nauwlijcks daer door sou konnen houwen. *Anderfen* segghd, datse twee Vingeren dick, en swart-blauw van *Verweis*. Dit Dier is geenstins met Schubben of Schelpengewapend, gelijk het gemeenlijk werd afgeschilderd. *Ondertusschen* evenwel soumen soo van buyten af de veelerley kerven, strepen en vouwingen der Huyd genoeghsaem voor Schubben of Schilden konnen aensien.

Beschrij-
vingh van
de gestalte
der Rhino-
ceren, of
Neus-hoor-
nen.

De Muyl is de Snuyt van een Varcken byna gelijk; echter niet soo stomp, maer wat spitsfer toeloopende. Boven de Neus-gaten draeghd het een spitsen, scharpen, om hoogh staenden Hoorn, zijnde gemeenlijk swart; dickmael oock Asch-verwigh; en somtijds, alhoewel seer selden, wit van *couleur*. De witte Hoorn werd veel dierder verkoght, als d'andere. De grootte en dicke deses Diers is byna als die van den Elephant; behalven dat hy veel korter Beenen heeft, 'twelck sijn Aensienlijkheyd niet weynigh verminderd, ten opsight van de hooghte.

Derfelver
Aert en
Natuur.

Den Aert en Natuer des Neus-hoorns is, niemand eenige schade toe te voegen, ten zy hy van hem beledighd en tot toorn aengehufft werd. Sulcks geschiedende, soo woed en raest hy boven maten grouwlijk; niet alleen tegens den geenen die hem quaed heeft gedaen, maer oock tegens alles wat hem op den wegh bejegend: Oock foodanigh, dat hy in sijne woedende grimmigheyd groote Boomen met geweld ter aerden werpt. Wanneer hy een Mensch heeft ter neer gesmeeten, soo leckt hy hem dood met sijne scharpe steeckelige Tongh. Daer nae eet hy Vel en Vleesch op, latende de Knoocken leggen: Reght anders als de Leeuw doet, die oock selds de Gebeenten verbrijfeld en met sijne Tand en vermaeld.

Geweldige
sterckte.

Worden
getemd:

De *Tartarische* Koningen laten de *Rhinoceren*, of Neus-hoornen, temmen; en dan spannen voor haere *Bagagie*, of Plonder en Rustings-Wagenen. Waer tegens d'*Indianen* haer Krijghs-tuygh door Elephanten laten voortvoeren.

Aenmerck-

Hoe gantsch onstuymigh en geweldig dit stercke Dier sijnen Jager

ca

en belediger jaeghd, blijkt uyt het gedenck-waerdigh Voor-beeld, lijk Ge-
by den voorgedaghten *Bontius* te vinden; te weeten 't volgende. Als val des
onlanghs, seggd dese Schrijver, de *Secretarius* onser Stad *Baravia* op Secretarij
't Eyland *Java* met twee andere Persoonen tot vermaeck in 't Bosch op *Baravia*
reed, trof hy by een Moerassige Plaets eenen *Rhinocer* met de by hem
zijnde Jongen aen: Die, als hy dit Volck sagh aenkommen, terstond
op stond; langhsaem te rugg'gingh, en sijne Jongen voor hem heenen
dieper in 't Bosch dreef: Deseve oock somrijds, alsfe stil bleven
staen, met sijne Snuyt voort stootende. Ondertusschen maecte sgh
eenen haerer drie aghter den Neus-hoorn, brengende hem met sijnen
Japanschen Sabel den eenen houw nae den anderen toe. Doch de Huyd
was soo dick, dat oock selfs de sterckste slagh niet kon door dringen.
Alleen lieten sgh op den Rugg' en de Lendenen eenige witte stre-
pen sien.

Dit Dier leed alles met geduld, ter tijd toe dat het sijne Jongen on- En twee
der een Doorn-bosch had verstoocken. Doe begon het geweldigh te sijner Med-
grunzen, te brommen, en schricklijck te woeden. Flucks schoot het gefellen
op den Ruyter aen, en greep den selven, terwijl hy noch veghten wou,
by de Broeck, die wel haest korter wierd. 't Paerd, veellicht voor-
sightriger als sijnen Berijder, sprongh geswind te rugg', en nam de
vlucht. De Neus-hoorn volghde 't selve met alle maght; stootende
in sijnen loop geheele Boomen, en voorts alles wat hem in den wegh
stond, met een groot gekraeck ter aerden neer.

De Ruyter weer gekoomen zijnde aen de plaets daer hy sijne Med- Met een
gefallen had gelaten, en de *Rhinocer* deselve in 't gesicht krijgende, Rhinocer.
verliet den geenen die hy eerst had vervolghd, en gingh op d'andere
los: Welcke, om sijnen grimmigen aenwal t'ontwijcken, sgh bege-
ven hadden aghter twee Boomen, nauwlijcks twee Voeten wijde van
malkander staende. Doe wou, tot haer groot geluck dit domme Beest (a) *Bon-*
tusschen beyde de gedachte Boomen door dringen, die oock, door *tius, lib. 5.*
dit geweld, sgh bogen als offe van Ried waeren geweest. Evenwel *Hist. Natur.*
kon sijn dick Ligchaem hier geenen doorgangh vinden. Ondertusschen *& Med.*
bequamen de geene, die aghter dese Bomen stonden, tijd en gelegen- *cap. 1.*
heyd, om haere Roers af te schieten; waer door dit Dier met een
Kogel reght door de Harffenen geschooten, en alsoo geveld
wierd. (a)

Wymoeten hier by voegen 't geen de wel-bereysde *Vincent le Blancq* Dwalingh
van de Neus-hoorn verhaeld, by gelegenheyd dat hy gewagh maectt, van som-
hoe de Groote *Mogol* dit Dier laet vangen. De *Rhinocer*, schrijft hy, mige, die
is (hy behoorde geslegt te hebben, schijnd) tot op de Voeten toe ge- den Neus-
wapend; en draeghd op den Neus een Hoorn, hebbende de lenghte hoorn
van twee Voeten; grau-w-verwigh en seer scharp zijnde. Sijne Schub-
ben schijnen ondoordringhlijck. Aen den Buyck is hy doncker-rood, of Schel-
Kan dit Dier eenen te Paerd sittenden Man bekoomen, soo sal hy den pen toe-
fel-

N n n n n n

schrijven. selven wel de wijdtre van ses schreden verr' wegh werpen. Doch dat de *Rhinocer* niet geschubdt is, maor alleen de gelijkheyd van Schubben verтоond, hebben wy kortz hier vooren uyt de Heer *Erasmus Franciscus* en *Bonius* gehoord; weloken laetsten dese Dieren menighmael, niet alleen in de Bosschen, maer oock op de Stallen gelien heeft.

Rhinocer in 't *Escorial* des Konings van Spaenje, Voorts verhaeld *Le Blancq*, dat hy in 't *Escuriael* des Konings van *Spaenje* een Neus-hoorn heeft gesien, die een Kamer-wagen met Edellieden omverr' wierp; sonder yemand te beschadigen. Evenwel beval de Konigh, datmen hem den Hoorn affnijden, en d'ooen uytsteecken sou: 't Welck niet sonder groote en gevaerlijcke moeyte kon geschieden. Want men moest sich in een beslootene plaats begeven, om den *Rhinocer* te binden. Niemand had lust, om dit Karje de belzen te hangen. Echter vondmen een moedigh Man, genoemd *Casabuera*; die een Borst-Harnasch aentrock, en sich onderfond, dit

Aentmerckelijke Geschiedenis met den selven. Dier aen den Band te leggen; doch tot sijn groote schade. Want hy gaf hem sulck een verschricklijcken stoot, en wierp hem soodanigh tegens de Muer aen, dat hem 't Bloed ten Neus en Mond uytvloogh, en hy daer op voor dood wegh gedragen wierd. De Hertozh van *Modena* ried den Konigh; dat hy dit Dier sou laten doot schieten: wijl 't desen Ridder soo qualijk had toezerigh. Doch sijne Majesteyt liet het geen ander quaed doen, als alleen, 't selve den Hoorn en 't gesicht benemen.

Lenghte en dicrte des Hoorns. Hier staet te weten, dat andere den Hoorn maer alleen 't vierde deel' eener El lenghte toeschrijven; insonderheyd *Andersen*: Die daer benevens seght, dat soodanigh een Hoorn werd verkoght tot vijftigh of t'festigh Rijcke-daelers. Daer-en-boven dat een eenige deser Dieren den Hoorn veel korter is als van 't vierde deel eener El. Veellight heeft hy maer alleen sulcke gesien, die noch jong waeren; of anders, dien van *Vincent le Blancq* moet geweest zijn van een ongemeene grootte. Echter seght oock de *Venetsaen Nicolau de Comitibus*, dat in de Provincie *Mangi Nous*-hoornen zijn, welckers Hoorn twee Voeten langh is.

Respect der andere Dieren voor den Neus-hoorn. Aentmercklijk is, 't geen den gemelden *Andersen* van d'*Indianen* heeft vernomen; te weten: Wanneer den *Rhinocer* nae een Beck koomd, om te drincken, en andere Dieren sich om even deselve oorsaeck aldaer laten vinden, dat dese, uyt respect tegens hem, soo langh waghden, tot dat hy eerst heeft gedroncken. Doch onse Reylyger voeght'er dese voorwaerde by: *Indien 't waer is*; daer door te kennen gevende, dat dit wel een versieringh der *Indianen* sou mogen zijn. Ondertusschen houde ick voor waerschijnlijk genoegh, dat d'andere Dieren waghden, ter tijd toe den Neus-hoorn gedroncken heeft: Doch niet uyt eerbiedigheyd, maer uyt vrees en afschouw. Gelyck wy dan oock sien, dat de kleynae Hondkens niet light te gelyck met een

groot-

groten Reeckel op een Been of ander aegs sullen aenvallen; maer aen den selven d'eer des voor-toghts laten, tot dat hy sijn vergenoegen daer van heeft, en sy voor haer selven verseeckerd zijn.

Den Ouden Schrijver *Aelianus* seghd, dat de *Rhinoceros* sijnen Hoorn *Aliani* beweet, vijd en scharpt tegens een Steen, waanneer hy tegens sijnen Vyand right van den Elephat in een Kamp wil treden; dien hy dan desen sijnen Hoorn de *Rhinoceros* in den Buyck stoot. Hy vooght'er by, dat dit Dier een seer vaste Huyd heeft, jae soo gantsch hard, dat geen en uytgeschootenen Pijl daer door kan dringen. Evenwel weet'er den Elephat met sijne Tand en genoegh door te koomen.

Plinius en *Strabo* berichten, dat in 't Schouw-spel, door *Pompejus Plinius*, de Groote aengefeld, een Neus-hoorn wierd gesien, van een geel-*Strabo* en bleecke Verwe; en bevestigen 't voorgaende *Gétuygenis* van *Pausanias Aelianus*, dat hy sich door de slijpingh sijns Hoorns tot den Strijd bereyd.

Pausanias vermeld, dat de *Rhinoceros* twee Hoornen heeft; welcker eene, zijnde seer groot, op sijnen Neus staet; d'andere boven uytstijghd; zijnde wel seer kleyn, maer geweldigh sterck.

De nauw-keurige Onderfoecker *P. Hieronymus*, *Portugeesche Jesuit*, Somme schrijft de Neus-hoorn oock twee Hoornentoe; waanneer hy dusdanigh schrijven spreekt in de Nieuwe Beschrijvingh van *Mooren-land*, in de *Hoochlandsche* Tael uytgekoomen *Anno 1670*. Dat den Een-hoorn niet te *confundeeren* staet met 't Dier *Abada* (gelijck gemeenlijck pleeght te geschieden) blijckt uyt de verscheydene namen, wijl 't eene *Rhinoceros*, 't andere Eenhoorn werd geheeten; welcke beyde Namen een en 't selve Dier niet te gelijck kunnen gegeven worden. Daer en boven zijn dese Dieren aen Ligchaem en Ledematen mercklijck onderscheyden. Den Eenhoorn heeft een langen en reghten Hoorn, van een voortreffijcke werckingh tegens 't Vergif. De *Rhinoceros*, of *Abada*, heeft'er twee, eenighsins geboogen, en niet soo kragtigh, alhoewel oock tegens Fenijn gebruyckt werdende.

Of nu de geene, welke den *Rhinoceros* maer eeren Hoorn toefschrijven, den anderen kleynen Hoorn voor geen en Hoorn hebben aenemerckt, of dat'er verscheydene Geslaghten van dese Dieren zijn, d'eene maer eenen, d'andere twee Hoornen hebbende, is van ons tot nocht toe niet eygentlijck ondersoght; en de kortheyd des tijds verhinderd ons, om ons tegenwoordigh daer meê te kunnen ophouden. Indienmen 't laetste steld, 't welck oock voor waerschiynlijckst sou mogen gehouden worden, in aenmerckingh, dat eenerley slag van Dieren in verscheydene Landen dickmael eenige verscheydenheyd in de gestalte oock de vertoonen; gelijck dan oock de Bocken in sommige Gewesten maer verscheydenen Hoorn, in andere twee, in noch andere drie Hoornen hebben, dene berichten, soo sou 't oock wel kunnen zijn, dat seeckere soort der *Rhinocerosen* geschubd, en een andere soort niet geschubt is.

N n n n n n n 2

Im-

Of dese
Dieren
Schubben
hebben of
niet.

Des P.
Christo.
phori Borri

Getnygenis
van dese
laeck.

De Gou-
verneur
van Nuoc-
mon

Doorschiet
den Rhi-
nocer, en
hoe daer
meê ge-
handeldt
wierd.

Kamp tuf-
schen een

Immers, datse geschubt souden zijn, betuyghd oock P. Christophorus Borri in sijne Historie van *Cocincina*, seggende: De getemde Elephant veght alleen met twee Gedierten, te weeten, met den wilden Elephant, die in de Bosschen loopt, en met den *Abada*. Den laetsten verwind hy, maer van den anderen werd hy gemeenlijck overwoonen. Den *Abada* is een Dier, hebbende de grootte tusschen een Osen en een Paerd, nochtans met de kleyner Elephanten gelijk: T'eenemaal bedeckt met Schubben, gelijk als met soo veele Platen-gewapend. Hy heeft eenen Hoorn, alleen in 't midden van 't Voor-hoofd; seght, in de gedaente van een *Pyramide*. De Voeten en Schoenen zijn gelijk die van d'Offen. Doe ick my te *Nuocmon* bevond, een Stad des Lands *Pulucambi*, gingh de *Gouverneur* eens uyt, om in een wel-gelegen Bosch een *Abada* te jagen; met hem nemende meer als honderd Menschen, sommige te Voet, andere te Paerd, nevens acht of tien Elephanten.

Dit Dier begaf sich uyt 't Bosch, en voor 't gesicht van soo veele Vyanden: Toonende niet alleen geen teecken van vrees, maer liep oock met een groote moedigheyd haer al t'samen in 't gemoet. 't Volck verdeelde sich Vleugels-wijs: Maer den *Abada* midden door haer heenen loopende, quam tot de laetste, onder welke oock de *Gouverneur* was, staende op den Elephant, en verwaghtende, dat desen den anderen sou dooden. Hy (den Elephant) traghede sijnen Vyand wel met de Tromp, of Snuyt, te vatten, maer kon niet, wegens de wakere uyt-springingen van den *Abada*; die oock sijn uytterste beft deed, om den Elephant met sijnen Hoorn te treffen. De *Gouverneur*, wel weetende dat dit Beest niet kon beschadighd worden, wegens de beschermingh sijner Schubben, ten waere hy in de zijde wierd geraeckt, waghede, tot dat hy in 't springen dese ongewapende plaets sijns Ligchaems ontdeckte; schoor'er doe geswind een Pijlin, es doorboorde hem t'eenemaal; met groot gejuygh en tot sonderlinge blijdschap van al 't Volck; die dit Dier terstond op een Hout-hoop trocken, en den Brand daer in staecten. Terwijl nu de Schubben afbrandeden, en 't Vleesch bradede, danstedense en sprongense daer rondom; van alle kanten de vast half-gaer geworden zijnde stucken Vleesch van 't geheele Ligchaem afsnijdende, en op-eetende. Van 't Hert, de Lever, en 't ander Ingewand, oock van de Harffenen, bereydedense daer nae een veel kostlijcker Geregh; gevende 't selve aen den Stad-bouder, die op een hooghte stond, sich verlustigende in d'aenschouwingh van desen Handel. Ick, seggh *Borri*, die oock daer by quam, kreegh van de Heer *Gouverneur* de Schoenen, van welke men geloof, datse deselve kraght tegens 't Vergif hebben, welke den Hoorn des Eenhoorns heeft.

Laurentius Surius verhaeld, datmen in 't Jaer 1513. soodanigh een Beest heeft gebraght uyt *Indien* nae *Lissabon*, aen Koningh *Emanuel*

van Portugal. Defen Neus-hoorn moest tegens een Elephant kampen: Neus-
In welcken Strijd oock den last-ft-genoemden, nae een langh-duerigh hoorn en
en hevigh Geveght, wierd geveld. Elephant.

Eenige meenen, dat de Vyandschap tuffchen beyde dese Dieren fou
ontftaen, om de beste Weyde te mogen voor figh felven hebben. Maer fchap tuf-
wijlfe oock buyten opficht van Weyde malkander haten en aenvallen, fchen dese
foo moet tuffchen haer een Natuerlijcke Vyandschap zijn. Dieren.

* * * * *

Die een Leeuw wil vangen, moet een Leeuwen-hert tot dit Werck Dapper-
brengen; want onder alle grimmige Dieren is hy den alderonver- heyd der
faegftften. Hy fal de voorby reyfende niet-tightrijck aengrijpen; maer Leeuwen.
indienmen hem wil aentaffen, foo verweerd hy figh fchricklijck;
en kan met fijne gantsch snelle Voeten fijne Beledigers gefwindelijck
vervolgen.

Dit betuyghd defgelijcks den voorgemelden *le Blancq*, in 't Ver- Seeckere
hael van dit volgende Geval. Als hy en fijne Reys-gefellen door Leeuw,
't *Indiaenfche Land Tranziana* trocken, quam de Kamer-Dienaer van met twee
den *Francoiften Heer Monf. de la Courbe*, zijnde van een gantsch onver- Kogels te
traeghd gemoed, een lust aen, om in 't voorby *passeeren* nae een Leeuw gelijk,
te fchieten: Ten welcken eynde hy, en een *Indiaen*, die defgelijcks d'een in
van geen vrees figh liet innemen, ontrent twintig fchreden uyt den wegh 't Hoofd,
ter zijden af reden, haer gefelschap verlatende. Ondertuffchen wier- d'andere in
denfe van een *Bramin*, kennis van haer voornemen hebbende, gewaer- de Schou-
fchouwd datfe, foo haest de fchoot gefchied was, niet-moeften fuckelen, der getrof-
maer in vollen ren daer van daen wegh vlieden. fen zijnde,

De Leeuw lagh onder een Boom uytgeftreckt ter aerden neer, en Vervolghd
ontfingh te gelijk twee fchooten, d'een in 't Hoofd; d'andere in de en aghter-
lincker Schouder. Echter fprongh hy, onaengefien dese hevige ver- haeldt
wondingh, flucks op; aghterhaelde de vlughtige, fchoon defelve al- noch ech-
reeds wel tweehonderd fchreden voor uyt waeren, foo snel als een- ter de gee-
Blixem: fcheurde 't Paerd des *Indiaens* de Lendenen uyt, en doodede ne die hem
't felve foo terftond op de plaets; alhoewel hy alreeds begon kraghtloos gefchooten
te worden. Den armen *Tatmaffack* (dit was den naem des gedaghten hadden.
Indiaenfchen Mans) kreegh oock wat voer fijn deel; te weeten, een
flagh in de zijde, vallende hem foo fmertlijck, dat hy daer over byna
al fijn gevoelen en finnen verloor. Vier Mannen moeften hem in foon-
danigh een staet, en in een Stoel, nae *Cassubi* brengen: Waer by hy
dan noch een ander ongeluck moest uytftaen, vermits hy onder wegen
geplonderd en van alles berooft wierd.

Buyten twijffel fou de Leeuw fijn grimmige Klauwen noch verder Uytgagh

N n n n n n 3

ter